

© Editura EIKON

București, Str. Smochinului nr. 8, sector 1,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național
al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Prima ediție în limba română: iunie 2014, cu ISBN: 978-606-683-126-0

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN: 978-606-711-753-0

Coperta: Marina Anca

Tehnoredactor: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Marina Anca

**Când omida devine fluture
sau
Dictatura română văzută
de o adolescentă liberă**

Mărturie istorică

Tradusă din limba franceză de autor

Cuvânt înainte de Manuela Hărăbor

E I K O N

București, 2017

CUPRINS

Cuvânt înainte	
<i>Întoarcere în timp...</i>	9

CAPITOLUL I ÎNCEPE ȘCOALA

Așa sunt eu	13
Dragii mei prieteni	66

CAPITOLUL II CRĂCIUNUL ÎN FAMILIE

Sărbătorile la munte	109
Vacanță de disidentă în București	142

CAPITOLUL III PRIMĂVARA

Un vânt de libertate	165
Călătoria	184
Epilog	201

Așa sunt eu

În fine, începe școala! Poate să vă pară ciudat că o adolescență de paisprezece ani se bucură că începe școala. Dar, în realitate, nu sunt dornică de a regăsi școala în sine. Și, în niciun caz, profesorii, cu cerințele și suficiența lor. Ca toată lumea, pentru că adulții stau în mod constant cu ochii pe noi sub pretextul de a ne ghida, suport și eu cum pot această presiune constantă care apasă deasupra capetelor noastre. Influența Partidului s-a infiltrat, pe furiș, imperceptibil, în casele noastre și mai ales în conștiința noastră. Părinții nu au de ales decât să ne pregătească cât pot de bine să facem ceea ce se așteaptă de la noi: să răspundem la chemarea Partidului, cel puțin în aparență, și să ne respectăm președintele. Pentru noi, elevii, devotamentul este exprimat în special prin rezultatele școlare. Excelența! Trebuie, trebuie, trebuie. Asta ni se spune tot timpul, și acasă, și la școală! În fiecare zi un pic mai mult și treptat, în timpul anului școlar; din ce în ce mai des, și mai mult pe fiecare an care trece. În ciuda acestor presiuni și tensiuni, sau mai degrabă din cauza lor, prietenii mei și cu mine am găsit o cale de a face față cu calm la ceea ce ni se cere. Cele spuse, dar și cele nespuse. Formale și informale. În cele din urmă, nu degeaba se zice că unirea face puterea. Suntem mai puternici pentru că suntem uniți. Înfășați în adolescența noastră, trăind zi cu zi, de-abia puberi și oarecum imperturbabili, zâmbim și mergem mai departe, fără să clipim sau să ne plecăm.

Începe școala. Îmi voi regăsi, în fine, prietenii! În această vară, spre deosebire de celelalte, nu i-am văzut prea mult, în ciuda faptului că vacanța de vară este lungă, exact trei luni, de la 15 iunie la 15 septembrie. Cu excepția celor două săptămâni de concediu anual cu părinții, marea majoritate a timpului rămâ-

nem în cartier și petrecem mult timp împreună. Dar, vara asta, Moana, sora mea, și cu mine am fost plecate din București pentru o perioadă mai mare. Mama ne-a trimis cu bunica noastră la țară, ca să profităm de aer curat. Am stat deci trei săptămâni la Călimănești, unde Mémé făcea o cură de apă termală pentru rinichii¹ ei. Scopul mamei era pur și simplu de a ne depărta de București. Inițial nu am înțeles de ce, dar ne-am dumirit un pic mai târziu, chiar înainte de a începe școala. Nu ne-am supărat, a avut dreptate! Atunci când a sosit momentul, Moana și cu mine eram pregătite să facem față lumii.

– Sis, Denisa vine să mă ia la școală. Vii cu noi? i-am strigat din camera mea, îndată ce i-am auzit pașii prin apartament.

– Da, Sis! mi-a răspuns ea de departe.

Moana începuse să-mi dea acest diminutiv, Sis, încă din clasa I, de la cuvântul englez *sister*, pentru că îmi plăceau orele de limba engleză. Din dorința de a-mi sublinia atașamentul, și eu îi răspundeam cu aceeași poreclă. În general, nu ne înțelegeam foarte bine, dar acest alint ne apropia una de cealaltă.

– Ești și tu atentă când sună la ușă?

– Sigur, sunt în baie. Tu în ce stadiu ești? Gata? strigă ea.

– Da! Sunt pe balcon, mă uit după Denisa.

– Bine, mă grăbesc atunci. Fur doar un pic de rimel de la mama și mă piepten.

Noua cochetărie a surorii mele m-a făcut să zâmbesc. Tonul vesel al vocii ei care răsuna prin toată casa m-a uns pe inimă. Ne simțeam bine la noi acasă.

Îmi place apartamentul nostru. Pare mai distins decât celelalte. Aceeași impresie o am și față de clădirea în care se află. Dacă nu ar fi absurd să compari o familie cu o clădire, aș fi tentată să spun că ne asemănăm... pentru că este la fel de atipică. Zidurile groase de cărămidă nu lasă să treacă niciun sunet de

¹ Legenda spune că apa de acolo era foarte apreciată de Napoleon III.

la vecini, precum niciun eveniment important nu era discutat deschis în familia noastră. Fațada clădirii este foarte elaborată. Stratul de beton fusese sculptat în așa fel încât să împartă suprafața clădirii în dreptunghiuri al căror interior era tencuit, iar marginea netezită perfect. Totul sporește frumusețea fațadei antracit. Balcoanele spațioase în formă de L încadrează două laturi ale clădirii, adăugând astfel blocului nostru o notă distinctivă. Această construcție de început de secol este ascunsă, practic înfundată, între două blocuri vecine de șase, respectiv opt etaje, unul mai dreptunghiular decât celălalt și la fel de insipide ca toate blocurile de stat. Scările sunt identice, ferestrele înguste și balcoanele protejate doar de niște grilaje metalice. Mai mult decât atât, aceste două blocuri sunt departe de a fi singurele cu această formă austeră, chiar sinistă. De-a lungul Bulevardului², pe o rază de mai puțin de un kilometru, pornind de la centrul viu al Bucureștiului – magazinul Unirea, echivalent al Galeriilor Lafayette din Paris, numai asta se vede. Blocuri identice până și în stadiul de ruină în care au ajuns aproape toate. Clădirea noastră era atât de diferită, încât lumea o dădea ca punct de reper pentru taximetriști și alți vizitatori ai zonei. Cu toții dădeau, la un moment dat, micul indiciu: „Când veți vedea o clădire mică, veche, antracit...”. Familia mea, care trăiește la răscrucea regimului politic, locuiește acolo, la răscruce de drumuri...

Bunicii mamei i-au ajutat pe părinți să cumpere apartamentul în 1969, la mai puțin de un an de la nașterea mea, ceea ce a avut un rol important pentru mine. Dacă am fi trăit într-un bloc de Stat, povestea mea ar fi fost sigur diferită. Configurația locului mi-a permis, mai mult decât o dată, să fug într-o lume a mea, și mi-a oferit în nenumărate ocazii posibilitatea de a-mi reoxi-

² De obicei, cunoscut sub numele „Magistrală”, denumirea oficială a acestei linii, care a servit ca referință a centrului Bucureștiului, era Magistrala Nord-Sud, ulterior denumit Bulevardul Dimitrie Cantemir.

gena mintea, un factor la fel de esențial pentru echilibrul meu moral precum oxigenul pentru corp. Eram singurele fete care trăiau în acel bloc. Nu cunoșteam pe nimeni, nici măcar pe proprietarii celor două cutii poștale care o înconjura pe a noastră.

Eram mândră că tata era cel care primea cea mai multă corespondență. Nu mă refer la foițe de publicitate, pentru că acest concept nu se folosea în România. Practic, nicio formă de promovare nu-și avea locul în sistemul socialist. Aici totul aparținea statului, inclusiv forța de muncă, compusă din cel puțin zece milioane de oameni, toți înregistrați și fișați. Statul știa exact unde se află fiecare individ apt de muncă și-i oferea un loc... acolo unde era nevoie de competențele sale. Totul era extrem de bine organizat, iar angajații primeau leafa în numerar, net de taxe, inclusiv cele de sindicat sau de pensie. Îndată ce-și primea leafa, fiecare gospodăru își plătea taxele la administratorul blocului, tot în numerar. Toată lumea plătea, chiar dacă apa sau încălzirea, sau amândouă, fuseseră tăiate ore sau chiar zile întregi. Consumul era notat periodic de către un agent, care prezenta cifrele contorului nostru direct la administratorul blocului. Cu această metodă nu mai era nevoie să trimiți facturi sau alt tip de apel pentru a cere taxe. Astfel, statul făcea economii semnificative de hârtie! Oamenii primeau mai ales cărți poștale și mai rar scrisori. Acestea ajungeau după ce erau citite de către Stat. Nu e un secret pentru nimeni: într-o dictatură, toată corespondența este, din principiu, suspectă. Faptul că tata primea atâta corespondență avea o anumită importanță și mă bucuram să fiu fiica domnului P..., cel care primea scrisori. Nu știam încă să citesc atunci când am început să simt această mândrie de afiliere, dar, din păcate, înțelegeam deja puterea conferită de statutul social și corolarul său, puterea jocurilor de influență!

Și mai înspăimântător este să realizez că mi-am dat seama de această realitate atât de tânără, având în vedere faptul că părinții

noștri nu au încercat niciodată să ne îndoctrineze în vreun fel, pe Moana și pe mine. În mod evident, comportamentul adulților influența inconștient mințile noastre fragede. Dacă în sfera privată, socială, tăcerea și discreția erau de rigoare, la televiziune și în ziare – dar eu nu citeam – se relaua în buclă discursurile președintelui. Acestea îndrumau oamenii spre o supunere oarbă instrucțiunilor Partidului, „pentru bunăstarea tuturor lucrătorilor, deci (ziceau ei) pentru bunăstarea țării”. Singura clasă socială admisă de către Stat era cea a „muncitorilor”, dar, în fapt, existau încă două. Prima era formată din membrii Partidului, beneficiari de „drepturi” inerente poziției lor în cadrul instituțiilor publice, ceea ce se traducea printr-un anumit grad de influență în afacerile publice³. A doua, pe care statul nu reușise încă să o lichideze, era formată din intelectuali, în general ieșiți din familiile burgheze, cărora statul le confiscase proprietățile. În mintea mea, mi se părea evident că, pentru a primi atâtea scrisori, tata trebuia să fie o persoană influentă, din moment ce nu eram bogați! Auzisem suficiente discuții dintre el și mama despre lipsa banilor. Vorbeau, de asemenea, foarte des despre o mașină, pe care o așteptau de la un anume CEC. De aceea, am început să pândesc scrisorile, în speranța că discuțiile lor pe fond financiar vor înceta.

Și așa s-a făcut că, într-o sâmbătă după-amiază, după ce am auzit încă una dintre acele discuții care se repetau cu aceleași cuvinte, mi-am luat inima în dinți pentru a-l lua pe tata la întrebări. El spăla vasele, ca și cum cearta nu ar fi avut loc. Însă ținea buzele încheștate. Fixa farfuriile cu ochi triști și își mișca brațele ca un robot.

– Tata, cine este CEC? l-am întrebat cu o voce scăzută, de teamă să nu-l întristez mai tare.

³ Nu toți membrii de partid aveau aceeași influență; sarcinile erau atent împărțite, ca în coloniile de albine.

– Ce este, nu cine, pentru că nu este vorba de o persoană, ci de un obiect.

Ca de obicei, tata răspundea scurt. Aștepta de la mine să cer, eventual, mai multe explicații. Voia să testeze cât de departe mă ducea curiozitatea... sau nu.

– Cum adică aștepți o mașină de la un obiect? Cum ar putea un obiect să ți-o dea?

– Ha, ha, uite ce deducție bună. Chiar te interesează!

– Da! Pentru că te aud mereu vorbind despre asta cu mama. Nu pare fericită.

– Ai dreptate. Am să-ți explic. Statul ne înțeamnă să ne punem economiile la dispoziția lui⁴, pentru a le utiliza în locul nostru.

– Ce înțeamnă economii?

– Ei bine, este acea parte din salariu pe care nu o cheltuim și pe care o punem deoparte. Păstrăm banii pentru mai târziu, cum face Mémé cu gemul pregătit toamna și pe care îl mâncăm iarna.

– Pentru că va fi mai bun? Dar banii nu se mănâncă! Nu înțeleg!

Discursul tatei mi se părea cam ciudat! Aveam doar cinci ani și mintea mea nu înțelegea raționamentul lui de adult. Mi-a luat mult timp să înțeleg că acesta făcea parte din sistemului lui educativ. Să ne vorbească precum oamenilor mari, să ne lase să luăm deciziile singure, să facem greșeli și să învățăm din ele. Dar, în momentul acela, când discuta cu mine stând aplecat peste vasele din chiuvetă, vocea lui se evapora prin bucătărie în vacarmul de farfurii, iar faptul că nu-i vedeam fața mă deranja. Nu știam dacă era serios sau dacă își bătea joc de mine. Aveam adesea această senzație cu el...

– E adevărat, dar banii devin mai buni cu timpul.

– Cum așa?

⁴ Nu existau conturi bancare, cecuri sau carduri.

Era clar, își bătea joc de mine...

– Fiecare adult are dreptul de a deține un carnet de economii...

– Un ce?

– Un carnețel, care se numește CEC⁵ și în care trebuie să păstrăm, pentru cel puțin trei luni, cel puțin 5.000 de lei.

– Asta înțeamnă mult?

– Reprezintă aproximativ o lună din salariul meu și două luni din salariul mamei tale.

Cum tata terminase vasele, m-a îndrumat spre bibliotecă, unde și-a deschis dulapul, din care a scos și mi-a întins un carnet de o culoare oribilă: caca de pasăre! În plus de abrevierea CEC, pe copertă scria cu majuscule: „LIBRET DE ECONOMII CU DOBÂNDĂ ȘI CÂȘTIGURI”. Îl pipăiam cu degetele mele firave, încercând să-mi imaginez cum ar fi putut conține bani un astfel de obiect, așa de mic și de urât! Mă așteptam ca în interior să văd bancnote, dar nu erau decât niște șiruri de numere.

– Ce legătură are asta cu mașina?

– Păi, în fiecare trimestru, o tragere la sorți alege numărul de serie al unui carnet.

– Ce număr de serie?

– Vezi tu cifrele înscrise aici, mai jos? Asta înțeamnă numărul de serie.

Tata îmi arată numerele imprimate pe copertă și degetul meu îl urmă pe al lui, ca și cum acest gest m-ar fi ajutat să înțeleg sistemul bancar românesc; dar nu mergea deloc.

– Și apoi?

Explicația mi se părea prea complicată, dar tata continua ca și cum totul era foarte simplu.

– Și apoi, cel al cărui carnet poartă numerele trase la sorți

⁵ CEC – Casa de Economii și Consemnațiuni.

câștigă o Dacia 1300⁶, care valorează de zece ori mai mult decât suma pusă la CEC.

– Și cei care pierd ce fac? Merg la magazin?

– Nu!

– De ce? Nu au suficienți bani?

– Pentru că nu există niciun magazin. Uneori, oamenii dau anunț în ziar că-și vând mașina, dar asta se întâmplă foarte rar. Altă modalitate ar fi să depună la CEC prețul total al mașinii, 5.000 de lei, și apoi să spere că le va veni rândul să fie trași la sorți la această loterie.

– Și de ce nu faceți așa?

– Nu avem destui bani...

Fața lui redevenise tristă și am preferat să nu mă mai uit la el. M-am ridicat de la masa din sufragerie unde ne așezasem, mi-am lipit nasul de fereastră și am început să urmăresc mașinile care circulau pe bulevard. Aproape toate erau Dacia 1300 sau Dacia 1100⁷. Niciodată nu acordasem atenție acestei monotonii și am fost surprinsă de ceea ce vedeam. Părea un film de o secundă care se relua la nesfârșit în fața ochilor mei.

– Tata, de ce toate mașinile sunt la fel?

– Dacia este o mașină bună. Dacia 1100 a fost pusă în circulație în 1968, anul tău de naștere. Mai târziu, a urmat Dacia 1300 și acum există și Dacia 1310. Vezi, există mai multe modele, a încercat el să mă liniștească.

– Hmm... Dar de ce sunt numere după același nume? Nu lipsesc cuvintele...

– Răspunsul e simplu. Numerele indică puterea motorului. Dacia 1300 este mult mai puternică.

– Și Dacia 1301 ce este?

– O variantă. Acest model este pentru membrii de partid!

⁶ Replica românească a Renault 12.

⁷ Model aproape identic cu Renault 8.

– Cum de știi tu asta?

Inima îmi bătea tare în piept. Ciudat că tata menționa Partidul. Nu o făcea niciodată. Bănuiala mea se confirma. Era un membru influent al Partidului.

– Toată lumea știe. Acest model le este rezervat.

– De ce? Este mai bun?

Mă prefăceam că nu simt loviturile uriașe în piept.

– Toate Daciile sunt bune.

– Românii au inventat-o?

– Nu. Francezii. Dar românii o fabrică.

– Dar atunci de ce nu fabrică mai multe?

– E complicat. Ideea este că mașinile trebuie introduse în trafic încetul cu încetul, pentru a da timp statului să construiască drumuri.

– Dar în cazul ăsta tragerea la sorți... înseamnă mașini cu picătura!

– Așa este!

– Și tragerea la sorți a celor care au pus toți banii lor la CEC este la fel?

– Hmm... e un pic diferit. Această tragere este folosită de către cei care cer dreptul de a avea mai repede o mașină nouă.

– Cum adică, trebuie să ceară dreptul de a avea o mașină nouă?

– Da.

Tata a oftat. Privirea lui fixa podeaua. Acum înțelegeam mai bine cearta lor. Nu câștigaseră încă.

– Dar... tata, oamenii pot aștepta așa ani de zile!

Misterul era total dezvăluit acum și înțelegeam de ce mergeam la mare cu trenul. Nu câștigasem încă la tragerea la sorți!

– Puțini oameni pot economisi atât de mult. Așadar, nu sunt foarte multe numere de serie la acest tip de tragere.

– Cum adică?

Tata a deviat iar într-o logică de adult, dar țineam morțiș să știu adevărul și să rezolv misterul scrisorilor și legăturilor sale cu Partidul.

– Adică, din punct de vedere statistic, așteptarea este de unu, doi, trei ani. După care omul poate spera să-i vină rândul.

– Sau joci la Loz în plic⁸, continuă mama, zâmbind și întinzând mâna spre mine.

Intrase în cameră fără să scoată un sunet și continuă cu blândețe gândul tatei, ca și cum ar fi participat la toată discuția noastră:

– Poftim, ia o fisă și du-te să joci!

– Oh, mulțumesc, mama!

– În curând o să ajungă invitații. Vii să mă ajuți în bucătărie, Țoțo?

La auzul poreclei lui, tata s-a ridicat, iar eu am plecat din casă strângând tare banul în pumn. Îmi era suficient să traversez strada pentru a-mi alege biletul câștigător!

În ciuda vârstei mici, cunoșteam existența acestui joc de noroc. Chiar dacă, spre deosebire de sistemul capitalist, în care publicitatea face parte integrantă din viața de zi cu zi, statul român nu avea nevoie de așa ceva. Pentru el nu exista niciun fel de concurență. Totul aparținea statului, deși, după cum ne însuflau discursurile lui Ceaușescu, „totul aparținea poporului”. Mai mult de-atât, scopul statului nu era să-i facă pe oameni să consume excesiv. Ei trebuia, întâi și întâi, să lucreze, să-și sporească în permanență productivitatea, astfel încât România (ghidată de iubitul nostru președinte) să devină exportatoarea emblematică a Europei de Est. Pentru el exista însă multă publicitate. Propa-

ganda care înflorește în gloria lui Ceaușescu și a Partidului Comunist era peste tot. Această bombăneală permanentă, la școală, la locul de muncă, în ziare, la radio și la televiziune, care se auzea veșnic, câteodată tacit subînțeleasă, era în fond tot o formă de amenințare. Partidul putea elimina în fașă orice dezacord. Cel care nu adera deschis la îndoctrinare era considerat public „dușman al poporului”. Nu dușman al Partidului! Mesajul era tare și clar! În plus, formele de intimidare erau atât de numeroase și, totodată, atât de simpliste, încât toți cetățenii știau la ce să se aștepte. Măsurile disciplinare, sub toate formele și indiferent de context – școală, locul de muncă sau cele în funcție de vârsta presupusului răzvrătit, erau banale. Pentru adulți, aceste măsuri implicau și interogatorii – diurne sau nocturne – la Securitate⁹. Ele erau cele mai periculoase, deoarece consecințele acestor „discuții” erau absolut imprevizibile. Mulți au fost întemnițați pe baza unor simple zvonuri. În consecință, oamenii tindeau să tacă pentru a se proteja și mai ales pentru a-și ocroti familiile.

Când m-am întors acasă cu biletul de loterie, necâștigător bineînțeles, tata câștigase iar concursul meu imaginar. Trecuse poștașul și, ca aproape întotdeauna, era singurul care primise scrisori. Încă un plic pe care era însemnat același cuvânt: Tribunal. Încă o telegramă! Nu vedeam ce ar fi putut fi așa urgent. Tot timpul! Și, adineauri, îmi povestise despre mașinile acelea, Dacia 1301, rezervate pentru ștabi. Hmm... iar am început să mă întreb dacă el chiar nu era un spion al Securității. Era de neconceput pentru mine... Pe de altă parte, dacă ar fi fost un membru al Partidului, de ce nu ar fi avut și el una dintre acele mașini? Am urcat scările două câte două, șifonând corespondența în mâna mea mică, dar hotărâtă să-l iau imediat la întrebări, înainte să sosească musafirii sau să-mi pierd dramul de curaj pe care îl aveam. Asta demonstrează cât de tare era propaganda și teroarea insuflată de Partid

⁹ Poliția secretă română.

⁸ Biletele, sigilate la un capăt cu un inel din oțel inoxidabil, se țineau pe un inel mare. Jucătorul își alegea biletul dorit și vânzătorul îl rupea de pe inel. Apoi, jucătorul desfășura hârtia, pe care, cel mai adesea, era scris „Necâștigător”, uneori o sumă mică și, extrem de rar, o mașină Dacia.